

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (1), 55-77

Geliş Tarihi:10.06.2020 Kabul Tarihi:24.06.2020

Yayın: Ocak-Haziran 2020 Yayın Tarihi:30.06.2020

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.750302>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA SİNOP'TA İDARİ SINIR DEĞİŞİKLİKLERİ VE DEVLET - MİLLET İLİŞKİSİ

Cevdet YILMAZ*

Öz

Gerek Osmanlı İmparatorluğu gerekse onun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti yönetim sistemi içinde yer alan vilayet, sancak, kaza ve nahiyelerin merkezleri ile bunların idari sınırları zamana ve şartlara göre sık sık değiştirilmiştir. Bunda; kazanılan zaferler, kaybedilen topraklar, fizikî şartlar, sosyo-ekonomik yapı, ulaşım ve güvenlik sorunları gibi faktörler önemli rol oynasa da bu değişikliklerin bir kısmı bizzat halkın şikâyet ve talepleri sonucu gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi halkın üst makamlara hitaben talep ve şikâyetlerini dile getirdikleri dilekçelerin (arzuhalinin) yerel veya merkezî yönetim nezdinde kabul görüp görmemesi, bunların gereğinin yerine getirilip getirilmemesi devlet-millet ilişkisinin sağlamlığı ya da zayıflığını gösteren çok önemli belgelerdir. Araştırmada Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden elde edilen belgeler ışığında Sinop'un idarî coğrafyasında gerçekleştirilen bazı değişikliklerin halkın beklenti ve taleplerine uygun olarak nasıl çözümlendiği konusu üzerinde durulmuştur. Örnek alan olarak seçilen Sinop'un Ayancık ve Türkeli ilçeleri arasında Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan rekabet sonucu kaza merkezi yer değiştirmiş, sonunda Ayancık'ın kaza

* Bu çalışma, 5-7 Ekim 2018'de Sinop'ta düzenlenen "Sinop'ta Türk İslam Kültürü" isimli sempozyumda bir kısmı sunulan çalışmanın tamamlanmış metnidir.

* Prof. Dr., 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, cylmaz@omu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0430-619X>.

merkezi olmasının ardından bu kez de Helâldı ile Türkeli arasında nahiye merkezinin neresi olacağı konusunda zıtlasmalar yaşanmıştır. Kastamonu'nun Çatalzeytin ilçesinin kurulmasıyla bu kez kazalar arasında köyler paylaşılmış, bağlandığı kaza merkezini beğenmeyen köylüler de yine arzuhaller yazarak Ankara'dan mağduriyetlerinin giderilmesini istemişlerdir. Bu çekişmeler halkın dilekçeleri ile en üst yönetime kadar ulaştırılmış, ileri sürülen talepler gerekçelendirilerek çözüm istenmiştir. Cumhuriyetin daha ilk yıllarından itibaren önce Mustafa Kemal Atatürk, sonrasında İsmet İnönü, daha sonra da Celal Bayar ve Cevdet Sunay imzalarıyla Cumhurbaşkanı düzeyinde bu isteklere cevap verilmiştir. Halkın talep ettiği değişikliklerin yerine getirilmesi yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin duyarlılığını ve Osmanlıdan Cumhuriyete geçtikten sonra da devlet geleneğinin halâ ne kadar güçlü bir şekilde devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu araştırmada, belgelere dayalı olarak verilen örnekler üzerinden, vatandaşların devlete bağlılıklarının temelinde yatan asıl sebebin bu duyarlılık olduğuna dikkat çekilmiş, devlet-millet ilişkisinin dilekçe hakkı üzerinden nasıl sağlam bir zemine oturtulduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sinop, İdarî coğrafya, Dilekçe hakkı, Devlet-millet ilişkisi.

Administrative Limit Changes in Sinop at the First Years of The Republic and State - Nation Relationships

Abstract

Both the Ottoman Empire as well as its successor, the province within the Republic of Turkey management system, banners, township of accidents and their administrative centers, according to the time limits and conditions are changed frequently. As about this; Although the factors such as the victories won, lost lands, physical conditions, socio-economic structure, transportation and security problems play an important role, some of these changes have been the result of complaints and demands of the people themselves. As it is known, whether the petitions (wishes) expressed by the public to the top authorities to express their complaints and complaints in the presence of local or central government, and whether they are fulfilled are very important documents that show the strength or weakness of the state-nation relation. In the light of the documents obtained from the Republican Archives of the Republic of Turkey, some changes in the administrative geography of Sinop were analyzed in accordance

with the expectations and demands of the public. Among the Ayancık and Türkeli districts of Sinop, which was chosen as a sample area, the competition center, which emerged in the recent periods of the Ottoman Empire, frequently changed its location. At the end, after Ayancık became the center of the district this time, there were some confrontations between Helâldı and Yarna (the old name of Türkeli). With the establishment of the Çatalzeytin district of Kastamonu, the villagers were also exchanged between the districts this time, and the villagers who did not like the accident center also demanded that the victimization of Ankara be resolved by writing an appeal. These controversies were delivered to the highest level with the petitions of the public, and the demands were justified, and a solution was requested. In the first years of the Republic, Mustafa Kemal Atatürk and after it is important because it indicates that İsmet İnönü signature with an answer to these demands and claimed the fulfillment of the changes in the new Republic of Turkey of sensitivity and after the Republic of the Ottoman state tradition of still how vigorously continued. In this study, this issue which is the basis of the loyalty of the citizens to the state has been pointed out. It has been demonstrated how strong the state - nation relation was established through the right of petition.

Keywords: Sinop, Administrative geography, Right of petition, State-nation relation.

Giriş

Gerek Osmanlı İmparatorluğu gerekse onun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti yönetim sistemi içinde yer alan vilayet, kaza ve nahiyelerin merkezleri ile bunların idari sınırları zamana ve şartlara göre sık sık değiştirilmiştir. Cumhuriyet Döneminde de bu gelenek bozulmamış bir yandan yeni iller oluşturulurken, diğer taraftan mevcut bazı iller ise ilçe seviyesine düşürülmüştür. Günümüzde de bazı köylerin ilçe, ilçelerin il yapılması olağan bir durum olarak görülmektedir. Yeni idarî merkezler belirlenirken il ve ilçe sınırları ile birlikte bunlara bağlı olarak köy ve kasabaların bağlı oldukları merkezler de değişmektedir. Benzer şekilde belediyelerin hizmet sınırları değiştirilebildiği gibi, köylerin mahallelerinin müstakil muhtarlık haline gelmesi ile idari anlamda yeni köyler oluşturulması da aynı şekilde günümüzde yaşanan değişikliklerdir.

Herhangi bir idari ünitenin kendi başına karar alarak müstakil hale gelmesi veya bir başka idarî birim ile birleşmesi merkezî otoritenin isteğinden çok halktan gelen taleplerle gerçekleşmektedir. Nitekim seçim dönemlerinde Türkiye’de bazı ilçelerin sahip oldukları kalabalık nüfusu öne sürülerek il olması talebi halkın beklentisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçmenlerin/vatandaşların talepleri bazen dikkate alınarak arzu edilen değişiklik yapılmakta, bazen de halkın talepleri ile merkezî idarenin tasarrufları örtüşmediği durumlarda vatandaşların bu isteği gerçekleşmemektedir.

Burada önemli olan husus halkın taleplerindeki haklılık payıdır. Merkezî otorite oy kaygısıyla davranmıyorsa genellikle halkın taleplerini dikkate almakta, bunlar makul talepler ise gerçekleştirme yoluna gitmektedir. Fakat bazen de halkın talepleri bahane edilerek ilçeler il, şehirler büyükşehir yapılmıştır. Bazen de il konumunda olan şehirlerin (Kırşehir örneğinde olduğu gibi) ilçe seviyesine düşürüldüğü de olmuştur. Normal süreç dikkate alındığında aradaki mesafeleri kaldırarak vatandaşın ayağına hizmeti yaklaştırma ve işlerini kolaylaştırma anlamında köylerin ilçe, ilçelerin il yapılması olağan bir durumdur. Devlet bu yolla hem halkın kendisine bağlılığını sağlamakta ve bunu teyit etmekte, hem de halkın gözünde isteklere cevap veren, dolayısıyla vatandaşını dinleyen devlet algısı yaratarak devlet-vatandaş bağıını kuvvetlendirmektedir.

Sinop ili Türkeli-Ayancık yöresinde Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana yaşanan idarî sınır değişiklikleri devlet-vatandaş ilişkisini anlama, devletin vatandaşın isteklerine kulak verme, vatandaşın taleplerini en üst düzeyde karşılama gibi hususlarda güzel örnekler sunmaktadır. Bu çalışmada Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde bulunan belgelerden faydalanarak Türkeli yöresinde devlet vatandaş ilişkisi resmî yazışmalar üzerinden irdelenmiş ve bugünkü idarî yapının ortaya çıkmasına kadar geçen süreç ele alınmıştır.

1. Türkeli - Ayancık Yöresinde Yer Adları ve İdarî Sınırlar

19.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu yeniden yapılanmaya gitmiş, 1867 yılında yayınlanan ve bütün vilayetleri kapsayan “Vilayet-i Umumiye Nizamnamesi”

ile eyaletler vilayet, vilayetler de sancak, kaza, nahiye ve köyler olarak teşkilatlandırılmış¹, vilayetlerin başına valiler tayin edilerek bunlar geniş yetkilerle donatılmıştır. Bu nizamname ile Sinop; Kastamonu'nun 4 sancağından biri, Ayandon da bugünkü Ayancık-Türkeli yöresini kapsayacak şekilde Sinop sancağının kazalarından biri olmuştur (Foto 1, Şekil 1).

19.Yüzyıl sonlarında Ayandon kazasının idare yeri bugünkü Türkeli ilçe merkezinin 3 km kadar güneyinde bulunan Hamamlı köyüdür. Sonraki yıllarda Kaymakamlığın bugünkü Ayancık ilçe merkezinin 5 km kadar batısında bulunan (eski adıyla İstefan / Istafan / Stephanie, yeni adıyla) Çaylıoğlu köyüne taşınması ile Ayandon kazasının yeni merkezi burası olmuş, kazanın adı da önce İstefan olarak anılırken sonrasında Ayancık olmuştur (Timor 1999). Ayancık adı Ayancık köyünden gelmekte, kaza merkezinin İstefan'dan, bir Hükümet Konağı inşa edilerek Ayancık köyüne taşınmasıyla ilçe merkezi bugünkü yerini almış, Ayandon ve Osmanlı (Yenikonak) nahiyeleri de Ayancık'a bağlanmıştır.

Ayancık'ın kaza merkezi olmasıyla Ayandon'un eski merkezi Hamamlı köyünün sahilinde bulunan eski adı Yarna, sonraki adı Gemiyanı olan küçük yerleşme ise Ayancık kazasına bağlı nahiye merkezi olmuştur. Cumhuriyet ilan edildiğinde Gemiyanı (bazı kayıtlarda Ayandon), (Ayancık kazasına bağlı) Türkeli nahiyesi

---

¹ Tarihçilerin belirttiklerine göre bu dönem idari anlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun en karışık olduğu zaman dilimi olmasına karşılık üzerinde çok az araştırma yapılmıştır. Bu nedenle; eyalet, vilayet, sancak, kaza, bölük, divan, nahiye, karye adlarıyla karşımıza çıkan ve büyükten küçüğe doğru giden idari yapılanmada gerçekte neyin neye karşılık geldiği çoğu zaman tartışma konusudur. Tanım kargaşasına ilave olarak; sancak ve kaza merkezleri çok sık değişmiş, bazı yerlerde kaza ile bölük, bazı yerlerde divan ile nahiye aynı yer için aynı anlamda kullanılmışlardır. Arşiv kayıtlarında Misal; Ayandon 16.Yüzyılın sonlarından itibaren bazen kaza bazen nahiye olarak yer almaktadır. Bazı kaynaklarda kaza merkezinin Ayandon'dan İstefan'a gittiği belirtilirken, hem Ayandon hem de İstefan aynı tarihlerde (örneğin 1865'te) iki ayrı kaza olarak da görülmektedir. 1893'ten sonra kaza merkezi Ayancık'tır ve Türkeli yöresi Ayancık'a bağlıdır. Sinop ise 1920'ye kadar Kastamonu Sancağına bağlı kaza iken bu tarihte müstakil sancak, ardından 1924'te müstakil vilayet olmuştur. Kısa aralıklı bu değişiklikler esnasında kaza ve nahiye merkezleri tekrar tekrar şekillenmiştir. Asıl konumuz bu olmadığı için metin içinde bu detaylara daha fazla yer verilmemiştir.

adıyla yeni sistemde yerini almıştır (Yılmaz vd. 2016). 1957 yılına kadar nahiye olan Türkeli 1 Mayıs 1957’de müstakil ilçe yapılarak Ayancık’tan ayrılmış, (şimdiki adı Güzelkent olan) Helâldı nahiyesi de Türkeli ilçesine bağlanmıştır.

Günümüzde Türkeli ilçesinin bir köyü olan Güzelkent’in eski adı Helâldı’dır. Türkeli ilçe merkezinin 5 km doğusunda bulunan Helâldı köyü bu ismini 1989’a kadar korumuştur. Helâldı köyü; Merkez ve Yalı olmak üzere iki mahalleden meydana gelir. Helâldı Çayının denize döküldüğü sahilin 1 km kadar doğu yamacında yer alan asıl köy Merkez mahalledir. Yalı mahallesi ise Helâldı çayının denize döküldüğü alanda (buradaki plaj ve düz arazilere bağlı olarak) gelişme göstermiş, yurtdışına göçler ve onların kırsal alanlar üzerindeki etkileri sonucu 1970’lerden itibaren yoğun bir yapılaşma baskısı ile karşı karşıya kalmıştır (Yılmaz 1988). Yalı mahallesinin kısa sürede çok katlı konutlardan oluşan küçük bir kent haline gelmesi; su, kanalizasyon ve katı atıkların toplanması gibi altyapı hizmetlerinin karşılanmasında muhtarlığın gücünü aşan sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur. Bu durum köyde belediye teşkilatı kurulması taleplerini beraberinde getirmiştir². Bakanlar Kurulu’nun 30 Kasım 1989 tarih 89/36373 sayılı kararı gereğince Helâldı köyünün Yalı Mahallesi belde merkezi olarak belirlenmiş, çevresindeki köylerin katılımı ile Güzelkent Belediyesi kurulmuş, bu birleşik yerleşmenin adı da Güzelkent olmuştur³. 3 Haziran 1990

---

² Fakat asıl kentsel görünümü doğuran yeni konut sahiplerinin yazın tatil döneminde köyde, kışın yurtdışında olmaları, Türkiye’de nüfus sayımlarının yapıldığı Ekim ayında Türkiye’de olmamaları gibi nedenlerle köyün daimî nüfusu belde teşkilatı kurulması için gerekli olan 2.000 nüfusu 1980 ve 1985 sayımlarında karşılayamamıştır. 1990 sayımında da aynı durumun yaşanmaması için çevre köylerle birleşilerek gerekli nüfus kriterinin aşılması hedeflenmiş ve 1990 sayımı öncesinde bu başarılarak 1990 sayımında belediye teşkilatı kurulması için gerekli nüfus sağlanmıştır.

³ Belde teşkilatı için gerekli nüfus miktarına ulaşmak için komşu köyler olan Keşköyü, Taçahmet ve (Yusuflu Köyü’nün) Emrelli Mahallesi sakinleri ikna edilmiş, bu köylerde yaşayan vatandaşlarımız yapılan referandum neticesinde çoğunluk sağlanarak bir araya gelme kararı almışlardır. Fakat bu beraberliği sağlayanlar isim konusunda anlaşamamışlar, sonradan katılan köyler Helâldı adını kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine ne Helâldı ne Keşköyü, ne de Taçahmet olsun, 3 köy ve 1 mahallenin bir araya gelmesi ile oluşan bu yeni idari yapının ortak adı (toplantı esnasında bir gencin teklifi ile) “Güzelkent” olsun denilmiştir. 1989’da yapılan bu hazırlıklar işe yaramış, 1990 nüfus sayımında birleşik köy nüfusu 2.000’i geçerek belediye teşkilatı kurulmuş, beldenin adı da yine Güzelkent olmuştur.

tarihinde yapılan kısmi yerel seçimler neticesinde belediye başkanı ve meclis üyeleri seçilmiştir. 20 yılı aşkın bir süre belde belediyesi olarak hizmet veren Güzelkent Belediyesi, sonraki yıllarda çeşitli anlaşmazlıklar sonucu önce (Yusuflu köyü) Emrelli mahallesi, takiben Taçahmet köyü halk oylamasıyla beldeden ayrılmışlardır.

Güzelkent Beldesi yurtdışına göç sonucu ortaya çıkan ve büyüyen bir yerleşme olarak yine yurtdışındaki vatandaşlarımızın mevsimlik olarak yörede bulunmaları nedeniyle daimî nüfusu az, fakat bina yoğunluğu fazla olan bir yerleşim birimidir. Bu yönü ile Ege ve Akdeniz bölgeleri kıyı kuşağındaki yazlık sayfiye yerleşmelerine benzemektedir. Nitekim, bu özelliğinden faydalanarak belde belediyesinin kapatılması bir süre geciktirilmiştir. Fakat 2012 yılında Adrese Dayalı Nüfus Tespiti (ADNKS) sonucuna göre nüfusu 2000'in altına düştüğü için 12.11.2012 tarihinde çıkan 6360 sayılı yasa ile belde belediyesi kapanmıştır.⁴

2. Türkeli - Ayancık Yöresinde İdari Sınır Değişiklikleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecine girmesi yerel anlamda otorite boşluğu yaratmış, bu boşluk kaza merkezinin Hamamlı köyü (Türkeli) ile Çaylıoğlu köyü (İstefan) arasında yer değiştirmesine sebep olmuş, Cumhuriyet Dönemi'ne böyle geçilmiştir. Ayancık'ın kaza merkezi olmasının ardından (Cumhuriyet Dönemi ile birlikte) bu kez de Helâldı ile Yarna (Türkeli'nin eski adı) arasında nahiye merkezinin neresi olacağı konusunda zıtlasmalar yaşanmıştır⁵. Nahiye merkezi Türkeli ile Helâldı arasında gidip gelmiştir.

Bu arada 1 Haziran 1954'te Kastamonu'nun Çatalzeytin ilçesinin kurulmasıyla daha önce Sinop ili, Ayancık kazası, Türkeli nahiyesine bağlı olan 11 köy (Farya, Epeçler, Paşalı, Piri, Çepni, Somay, Hacireis, Hacireissökö, Çatak, Kavaklı, Yunuslar) Çatalzeytin ilçesine bağlanmıştır. (Daha sonra halk oylaması ile 1968'de

---

⁴ Bu son gelişme ile Keşköy de birlikten ayrılarak tekrar müstakil muhtarlık olmuş, Helâldı köyü ile birlikte esas kentsel gelişmenin yaşandığı Helâldı köyünün Yalı Mahallesi "Güzelkent Köyü" adıyla günümüze kadar gelmiştir.

⁵ Bu çekişme Türkeli'nin 1957'de ilçe olmasıyla son bulmuş görünse de bu kez Helâldıların "ilçe merkezi Helâldı olmalıydı" sözü ile Türkelililerin "nasıl da ilçe merkezini Helâldı'ya kaptırmadık" sözü halk arasında söylenegelmiştir.

Karacakaya köyünün de Çatalzeytin'e geçmesiyle) Sinop-Kastamonu il sınırı, aynı zamanda Türkeli - Çatalzeytin ilçe sınırı Akçay (Çatalzeytin çayı) olacak şekilde yeniden çizilerek bugünkü duruma gelinmiştir.

1957'de Türkeli'nin Ayancık'tan ayrılarak müstakil ilçe olması ise (her ikisi de Sinop'a bağlı ilçeler olmakla birlikte) bu iki idari merkez arasında köylerin yeniden paylaşımına sebep olmuştur. Bu tarihlerde bağlandığı kaza merkezini beğenmeyen köylüler de yine arzuhaller yazarak Ankara'dan mağduriyetlerinin giderilmesini istemişlerdir.

Bu çekişmeler halkın dilekçeleri ile en üst yönetime kadar ulaştırılmış, ileri sürülen talepler gerekçelendirilerek çözüm istenmiştir. Cumhuriyetle birlikte gelen yeni yönetim halkın taleplerine kulak vermiş, belki de otoritesini halkın sesine kulak vermede bulmuştur. Bu nedenle olsa gerek Türkeli ile Helâldı arasında Cumhuriyetin ilk yıllarında kendini gösteren rekabet Ankara'ya taşınmıştır. Ankara'daki merkezî otorite bu iki yerleşim birimi arasında zamana ve mekâna bağlı olarak tercih yapmak zorunda kalmıştır.

Başkent Ankara'da bu tercihler yapılırken, yerel idarelerde halkın sunduğu gerekçeler oldukça ilginçtir. Bu gerekçeler dikkatle incelendiğinde, sanki merkezî otorite sıkıntı yaşamazın, yerel halkın talepleri doğrultusunda verilen kararlarda bu kararı alanların eli güçlü olsun gibi bir izlenim edinmek mümkündür. Cumhuriyetin daha ilk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk ve sonrasında İsmet İnönü imzası ile bu taleplere cevap verilmesi ve talep edilen değişikliklerin yerine getirilmesi yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin duyarlılığını ve Osmanlıdan Cumhuriyete geçtikten sonra da devlet geleneğinin halâ ne kadar güçlü bir şekilde devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Araştırmada, belgelere dayalı olarak sunulan örnekler üzerinden vatandaşların devlete bağlılıklarının temelinde yatan bu hususa dikkat çekilmiş, devlet-millet ilişkisinin dilekçe hakkı üzerinden ne kadar güçlü bir şekilde kurulduğu ortaya konulmuştur. Aşağıda sırasıyla idari sınır değişiklikleri ve bunların dayanakları zamana ve yönetici tercihlerine göre gerekçeleri ile birlikte verilmiştir:

2.1. Nahiye merkezi tartışmaları; Türkeli mi Helâldı mı?

8 Mayıs 1935'te nahiye merkezi Türkeli'nden Helâldı'ya taşınır. Gerekçe önemlidir: 1924'te Sinop'un il, Ayancık'ın ilçe, Türkeli'nin nahiye yapılmasının üstünden 11 yıl geçmiş olmasına rağmen (Türkeli nahiye merkezinin bulunduğu) Gemiyanı köyünde hiç ilerleme olmamıştır. Hükümet Konağı ve (dışarıdan gelecek memurlar için uygun) konut da bulunmadığından nahiye müdürü ve jandarma barınma konusunda sıkıntı çekmektedir. Bu nedenle nahiyenin daha merkezî bir yerde bulunan ve hükümet konağı yapma taahhüdünde bulunan Helâldı köyüne kaydırılması için Sinop İl Genel Meclisi (o günkü adıyla Sinop Vilayeti Genel Kurultayı) teklifte bulunmuş, merkezî idare de bunu kabul etmiştir (Ek 1).

Tarihler 13 Aralık 1940'ı gösterdiğinde artık Atatürk yoktur ve Cumhurbaşkanı İnönü olmuştur. Merkezî idaredeki bu değişimi fırsat bilen Türkelililer yeni bir girişimde bulunarak nahiye merkezinin tekrar geri getirilmesini isterler. Elbette onların da gerekçeleri vardır. Helâldı, (doğusunda yer alan) kaza merkezi Ayancık'a daha yakındır. Bu sebeple batıda kalan köyler kaza merkezi Ayancık'a daha da uzak kalmışlardır. Kırk üç muhtarlık bir araya gelerek; aradaki yolun uzaklığı, yol boyunca heyelanlı arazilerin varlığı nedeniyle nahiye merkezi Helâldı'ya bile ulaşmada güçlük yaşanması, nahiye merkezi daha önce verilen sözler üzerine Helâldı'ya alınmasına rağmen Helâldılıların sözlerini yerine getirmede ayak sürüyüp bu konuda herhangi bir ilerleme olmaması gibi gerekçelerle nahiye merkezinin gelişmelere açık olan Gemiyanı köyüne tekrar getirilmesini İl Meclisi vasıtasıyla Ankara'dan talep etmişlerdir. Bu talepleri uygun görülerek Reiscumhur İsmet İnönü imzasıyla isteklerine kavuşmuşlardır (Ek 2).

2.2. Köyler nereye bağlansın; Türkeli'ne mi, Çatalzeytin'e mi, Ayancık'a mı?

Sinop ili, Ayancık kazası, Türkeli Nahiyesine bağlı 44 köyün 23 tanesi toplam 7 sayfalık bir gerekçe ile Kastamonu ili Çatalzeytin ilçesine bağlanmak isterler. Bu gerekçeler içinde en tutarlısı ya da en önemlisi arada Akçay deresinin bulunması, Akçay'ın kışın vatandaşa geçit vermemesi, halkın bu yüzden akarsuyun batı sahili

boyunca Çatalzeytin'e inip ihtiyaçlarını oradan karşılamak zorunda kalması ve buna benzer unsurlardır. Bu gerekçeler de Cumhurbaşkanlığı katında karşılık bulur ve Ayancık kazası Türkeli nahiyesinin (dolayısıyla Sinop vilayetinin) 23 köyü 16 Mart 1957'de Çatalzeytin ilçesine bağlanmak suretiyle Kastamonu'ya dahil edilir (Ek 3).

Bu tarihten yaklaşık üç ay sonra, 19.6.1957 tarih ve 7033 sayılı Kanun ile Türkeli nahiyesi Gemiyanı merkez kabul edilerek ilçe ilan edilir. Karar Resmî Gazete'nin 27 Haziran 1957 tarih ve 9644 sayılı nüshasında yayınlanarak yürürlüğe girer. Böylece Türkeli, Ayancık kazasından ayrılarak müstakil ilçe olur.

Türkeli'nin ilçe yapılmasıyla bu ilçeye bağlanan bazı köyler (Gürey, Hümer ve Tenetür) bundan memnun olmazlar ve onlar da 2 sayfalık bir dilekçe ile Türkeli'nden ayrılarak Ayancık ilçesine bağlanmak istediklerini belirtirler. Gerekçelerinde bir de teknik detay vardır ki çok önemlidir. Ayancık'ta kurulu olan kereste fabrikasına tomruk taşıyan dekovil hattı bu köylere yakındır (Mutlu ve Yılmaz 2018). Köyler trenle Ayancık'a gidiş-geliş yaptıklarından bu ulaşım avantajından faydalanmak istemektedirler. Bu istekleri de kabul görmüştür. Söz konusu köyler Cumhurbaşkanı Celal Bayar imzasıyla 1 Nisan 1959'da Ayancık'a bağlanmıştır (Ek 4).

11 Nisan 1968'de bu kez Karacakaya köyü yukarıdakilerden biraz daha farklı bir gerekçe ileri sürerek Türkeli'nden ayrılmak ister. Dilekçelerinde yer alan ifadelere göre, Karacakaya köyünün daha önce Türkeli'nden ayrılıp Çatalzeytin'e bağlanan onbir köyden Sarıkonak ve Yunuslar köyleriyle ortak meraları vardır. Köy ayrıca ticari faaliyetlerini Çatalzeytin'den yapmakta olup sadece idarî olarak Türkeli'ne bağlıdırlar. Bu gerekçelerle halk oylaması yapıp Çatalzeytin'e bağlanmak isterler ve bu istekleri de kabul görür. 11 Nisan 1968'de Türkeli'nden ayrılırlar. Kararda imzası olan kişi ise bu sefer Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'dır (Ek 5).

Sonuç

Araştırmada Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden elde edilen belgeler ışığında Sinop'un idarî coğrafyasında gerçekleştirilen bazı değişikliklerin halkın beklenti ve taleplerine uygun olarak nasıl çözümlendiği konusu üzerinde durulmuştur.

Örnek alan olarak seçilen Sinop'un Ayancık ve Türkeli ilçeleri arasında Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan rekabet sonucu kaza merkezi yer değiştirmiş, sonunda Ayancık'ın kaza merkezi olmasının ardından bu kez de Helâldı ile Türkeli arasında nahiyeye merkezinin neresi olacağı konusunda zıtlasmalar yaşanmıştır. Kastamonu'nun Çatalzeytin ilçesinin kurulmasıyla bu kez kazalar arasında köyler paylaşılmış, bağlandığı kaza merkezini beğenmeyen köylüler de yine arzu haller yazarak Ankara'dan mağduriyetlerinin giderilmesini istemişlerdir. Bu çekişmeler halkın dilekçeleri ile en üst yönetime kadar ulaştırılmış, ileri sürülen talepler gerekçelendirilerek çözüm istenmiştir.

Cumhuriyetin daha ilk yıllarından itibaren önce Mustafa Kemal Atatürk, sonrasında İsmet İnönü, daha sonra da Celal Bayar ve Cevdet Sunay imzalarıyla Cumhurbaşkanlığı düzeyinde bu isteklere cevap verilmesi ve talep edilen değişikliklerin yerine getirilmesi yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin duyarlılığını ve Osmanlı'dan Cumhuriyete geçtikten sonra da devlet geleneğinin halâ ne kadar güçlü bir şekilde devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Diğer yandan halk nazarında bu taleplerin gerçekleşmesi halkın devlete sahip çıkması, ona karşı aksi bir tutum içine girmemesi, devlete güçlü bir şekilde bağlanmasına sebep olmuş, bu durum huzur ve barış ortamı olarak devletle hiçbir zıtlasmaya gitmeden bugünlere kadar gelmiştir. Öyle ki; bu yöre Türkiye'nin en geri kalmış sahalarından biri olup, ulaşım şebekesi açısından da oldukça geri ve mahrumiyet bölgesidir. Yurtdışına çok sayıda göç vermiş, gurbetçilik hemen her evin temel geçim kaynağı olmuştur. Yine bütün bunlara rağmen devlete karşı hiçbir suç işlenmemiş, böyle bir şey söz konusu bile olmamıştır.

Kaynakça

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)⁶

BCA 030-0-011-001-000-95-12-6

---

⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden temin ettiği belgeleri bizimle paylaşan Türkeli İlçesi Özel İdare Müdürü Sayın Cengiz Özcan'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

BCA 030-0-011-001-000-143-39-14

BCA 030-0-011-001-000-264-10-6

BCA 030-0-011-001-000-275-9-17

BCA 030-0-011-001-000-339-41-11

Kaya, Mutlu – Yılmaz, Cevdet, “Bir Anadolu Kentinin Kuruluş ve Gelişmesinde Sanayinin Etkisi: Ayancık Örneği”, *Adnan Menderes Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, Aydın 2018, s. 167-188.*

Timor, Ayşe Nur, “Ayancık’ta Şehirsel Gelişimin Yarattığı Mekânsal Değişimler”, *İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Bölümü Dergisi, Sayı:7, İstanbul 1999, s. 125-150.*

Yılmaz, Cevdet, “Helâldi (Sinop) ve Çevresinin Toplumsal, Ekonomik ve Coğrafi Görünümündeki Değişimler”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.*

Yılmaz Cevdet, Nedim İpek, Mucize Ünlü, Pelin İskender Kılıç, *Türkeli; Mekân-Nüfus-Tarih*, Serander Yay., Trabzon 2016.

Foto 1: Araştırma sahasının uydu görüntüsü üzerinde geçmişten günümüze ilçe ve nahiye merkezlerinin konumları (Google Earth).

Şekil 1: Araştırma sahasının yeri, fizikî coğrafya haritası üzerinde köylerin dağılışı (Yılmaz vd. 2016'dan).

Ekler⁷

Ek 1: Nahiye Merkezinin Türkelî'den Helâldî'ya Gıtme Gerekçesi ve Kararı (8 Mayıs 1935).

Esbabı Mucibe

Ayancık kazası dahilindeki Türkelî nahiyesinin II senedenberi merkezi olan Gemiyeni köyünde hiç bir suretle ilerilemek istidadı - görülmeyişi gibi Hükümet konağı ve ev de bulunmadığından Nahiye müdür ve jandarmalarının mesken hususunda çok sıkıntı geçtikleri anlaşıldığından , Nahiye kurumunun, daha merkezî vaziyette olan ve Hükümet konağı köyü tarafından taahhüd olunan Heleeldî köyüne kaldırılması hakkında Sinop vilâyeti genelkurultay ve idare heyetince itti-haz olunan kararlar vilâyet idaresi kanununun 2 inci maddesine uygun görüldüğünden ilâşik kararname tanzim edildi .

Başvekâlet yüksek makamına

Ayancık kazasına bağı Türkelî nahiyesi merkezini değıştirilmesi hakkında tanzim olunan kararnamenin, Esbabı mucibe layihasıyla birlikte ilıstirilerek sunulduğunu arz ederim .

A. Şenel
G. Açı
N. Ç

Dahiliye vekili
S. Kaya

T. C.
BAŞVEKÂLET
Yazı İşleri Müdürlüğü
Sıra: 2
3988

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ
6.5.1935

Reisicumhuran Yüce Katına

Dahiliye Vekilliginden 6.5.1935 tarihli ve 1373 sayılı teskere ile gönderilen Kararname Yüksek onayınıza sunulmuştur.

K.g.

Başvekil
J. Z. on

Türkiye
CUMHURİYETİ
EVRAKI
2-2651

Başvekâlete:
İlişik kararname imsa edilerek gönderilmiştir .
- 8 Mayıs 1935
Reisicumhur
K. Altıntaş

⁷ Fazla yer kaplamaması ve sayfa sorunu yaşanmaması için; Arşiv'den (ön yazıları, dağıtım yerleri vb gibi eklerle) takım halinde temin edilen belgelerden önemli olanları seçilmiş, bunların da gereksiz boşlukları kırılarak sadece metin ve imza kısımları verilmiştir.

T. C.
Dahiliye Vekâleti
V. i. U. M.
Ş. 2 M.
Sayı

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Hulâsa: _____

Kararname No: 44314

Madde 1 - Ayancık kazasına bağlı Türkeli nahiyesinin merkezi, şimdiki -
bulunduğu Gemiyani köyünden kaldırılarak aynı nahiye içindeki
Helealdı köyüne götürülmüştür .

Madde 2 - Bu kararnamenin icrasına Dahiliye vekili memurdur .
- 8 Mayıs 1935

REİSİCUMHUR
K. Atatürk

BAŞVEKİL DAHİLİYE VEKİLİ
İ. İsmi S. Kayı

030 11 1 95 12 6

Ek 2: Nahiye Merkezinin Helâldı'dan Türkeli'ne Geri Gitme Gerekçe ve Kararı (13.12.1940).

.....Ş. M.
Sayı

Esbabı Mucibe

Halen merkezi Helealdı köyünde bulunan Türkeli nahiyesinin, Ayancık kaza merkezine yakınlığı ve merkezi vaziyette bulunmaması hasebile, bu nahiyenin hududu dahilinde bulunan 43 muhtarlığın büyük müşkilâta maruz kaldığı ve arasına heylân tehlikesi arzettiği ve esasen hiç bir inkişaf eseri de gösteremediği beyan edilerek nahiye merkezinin sahilde ve merkezi vaziyette bulunan ve inkişafa daha çok müsait olan (Gemiyanı) köyüne nakli idare heyeti ve umumî meclis kararlarına dayanılarak Sinop vilâyetinden teklif edilmektedir. Vekâletimizce yapılan tetkikatta: Bu teklif yerinde görülmüş ve muamelesi de Vilâyet idaresi kanununun bazı maddelerini muaddil 3001 sayılı kanunun birinci maddesini değiştiren 3451 sayılı kanun hükümlerine uygun bulunmuş olduğundan ilişik kararname bu maksatla tanzim kılınmıştır.

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ

U. M.

.....Ş. M.
Sayı

Özü: .....

KARARNAME 13.12.1940

Birinci Madde - Türkeli nahiyesi merkezi, Helealdı köyünden Gemiyanı köyüne kaldırılmıştır.

İkinci Madde - Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur .

13 K. Evvel 1940

REİSİ CUMHUR

İsmet İnönü

BAŞVEKİL

DAHİLİYE VEKİLİ

S. R. Akaydın

Fayik Özbek

Ek 3: Sinop İli, Ayancık Kazası, Türkeli Nahiyesine Bağlı Köylerin Bir Kısımının Kastamonu İli Çatalzeytin İlçesine Bağlanması (16 Mart 1957). Toplam 7 Sayfalık Gerekçenin İlk Sayfası ve Karar.

ESBABI MUCİBE LÂYİHASI

Sinop Vilâyetinin Ayancık kazasına bağlı Türkeli nahiyesinin veya bazı köylerinin Kastamonu vilâyetinin Çatalzeytin kazasına bağlanması hakkındaki dosya üzerinde yapılan incelemede ;

Kastamonu vilâyeti İdare Heyetinin 26/II/1954 tarih 504, Umumi Meclis 18/I2/1954 tarih ve birâ sayılı mütalâalarında; halen (44)köyü ve 1950 nüfus sayımına göre de (20290) nüfusu ihtiyâ eden Türkeli nahiyesinin (8579) nüfusu havi (23) köyünün Çatalzeytin'e mahalle olabilecek yakınlıkta buldukları, Çatalzeytin'e bağlanması istenen bu köyler halkının bütün ziraf mahsûllerini Çatalzeytin pazarından piyasaya arz ettikleri, ve diğer ihtiyaçlarını da bu pazardan temin etmeleri hasebiyle ziraf ve iktisadî bakımdan tamamen Çatalzeytin kazasına bağlı olup, yalnız halkın resmî işleri için mevsime göre Ayancık kaza merkezine deniz vesaiti ve karayolu ile gittikleri ve bu suretle maddî zararlara düçar olunduğu, kış mevsiminde suların fazla laştığı sıralarda münakale bakımından mühim engel teşkil eden Akçay çayı üzerinde Kastamonu Nafıası tarafından yapılan köprü'nün her türlü mahzuru bertaraf etmiş ve her iki mantıkayı tabii şekilde birbirine bağlanmış bulunduğu, Çatalzeytin'e bağlanması düşünülen köylerin halen bağlı buldukları Ayancığa en yakın mesafesinin (16) ve en uzak mesafesinin (35) kilometre olmasına mukabil bağlanacakları Çatalzeytin'e en az (5) ve en çok (20) Km; mesafede oldukları, bu mantık köyleri ile Çatalzeytin kazası arasındaki yollar üzerinde geçit vermeyecek dağ ve suların bulunmaması, mevcut yolların emek sarfı ile araba yoluna ifrağının mümkün olması ciheti gözönüne alınınca esasen hinterlandı itibariyle her hususta bağlılıkları muhtak olan bu köylerin idari bağlılıklarının da bu şekilde düzeltilmesinin köylümüze faydalar sağlayacağı cihetle Sinop Vilâyeti Ayancık kazasına bağlı Türkeli nahiyesinin bütün köyleriyle birlikte Ayancık kazasından alınarak Çatalzeytin kazasına bağlanmasının idari, coğrafi, iktisadî ve ziraf bakımdan uygun olacağı mütalâa edilmiştir.

030 11 1 264 10 6

T. C.
Dahiliye Vekâleti

K A R A R

29605

I- Sinop Vilâyeti Ayancık Kazasının Türkelî Nahiyesine bağlı Çatak(Nefsîçatak), Çepni, Epceler, Farya(Fariye), Hacireis, Hacireis-sökü, Karacakaya, Kavaklı, Paşalı, Piri, Somay, Yunuslar köyleri Kastamonu Vilâyetinin Çatalzeytin Kazasına bağlanmıştır.

2- Bu kararın icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

16 Mart 1957

Reisicumhur

C. Başay

Başvekil

Dahiliye Vekili

A. H. H. H.

O. H. H. H.

030 11 1 264 10 6

Ek 4: Bazı Köylerin Türkeli İlçesinden Ayrılarak Ayancık İlçesine Bağlanması ile İlgili Ge-
rekçe ve Karar (1 Nisan 1959).

E S B A B I M U C İ B E L A Y I H A S I

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Sinop Vilâyeti Türkeli Kazasının Helaldı Nahiyesine bağlı Hü-
mer, Tenetür, Gürey ve Maden Köylerinin aynı Vilâyetin Ayancık Kazası-
nın Merkez Nahiyesine bağlanması hakkındaki dosya üzerinde yapılan
incelemede:

Vilâyet İdare Heyetinin II/I2/I958 tarih ve I59 sayılı kara-
rında;

Türkeli Kazasının Helaldı Nahiyesine bağlı Hümer, Tenetür ve
Gürey Köylerinin Ayancık Kazasına çok yakın mesafede buldukları, bu
Köyler halkının Orman İşletmesi Dekovil hattından istifade ederek bir
günde gidip işlerini gördükten sonra aynı günde köylerine dönebildik-
leri, esasen idarî, iktisadî ve ziraî bakımlardan da Ayancık Kazasına
bağlı buldukları cihetle, Türkeli Kazasının Helaldı Nahiyesinden alı-
narak Ayancık Kazasına bağlanmasının yerinde olacağı, Maden Köyünün
ise Helaldı Nahiyesine yakın olup Türkeli Kazasına 4,5 ve Ayancık Ka-
zasına ise 6,5 Km. mesafede bulunduğu, gerek Helaldı ve gerekse Türkeli
Kazasına muntazam yolla bağlı olduğu, ve tekerlekli vasıtalarla her
zaman istifade ettikleri, buna mukabil İstifan Burnunda bulunan Arıza
dolayısıyla kış aylarında geçit vermemekte ve Ayancık ile ancak hava-
lar müsait olduğu takdirde denizden irtibat tesisi edebildiği cihetle
bu Köyün yine eskisi gibi Helaldı Nahiyesinde bırakılması mütalâa
edilmiştir.

Umumî Meclisinin I8/I2/I958 tarih ve I5 sayılı kararında ise;

Türkeli Kazasının Helaldı Nahiyesine bağlı Hümer, Tenetür, Gü-
rey Köyleri ile birlikte sahile çok yakın bulunan Maden Köyünün de
Helaldı Nahiyesinden alınarak Ayancık Kazasına bağlanmasının uygun
olacağını mütalâa etmiştir.

Her iki Yetkili Kurulların birbirine zıt mütalâaları karşı-
sında Vekâletimizce kesin bir karara varılabilmesi için Maden Köyünün
de Ayancık Kazasına bağlanmasının uygun bulunup bulunmadığı hususunda

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

036 11 1 275 9 17

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

T. C.
Dahiliye Vekâleti

K A R A R

31112

1- Sinop Vilâyeti Türkeli Kazasının Helaldı Nahiyesine bağlı Gürey, Hüner ve Temetür Köyleri, aynı Vilâyetin Ayancık Kazasının Merkez Nahiyesine bağlanmıştır.

2- Bu kararın icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Reisicumhur

1 Nisan 1955

C. Sazgı

Başvekil

Dahiliye Vekili

A. H. A. A.

Ö. H. H. H.

030	11	1	275	9	17
-----	----	---	-----	---	----

Ek 5: *Türkeli'nin Karacakaya Köyünün Çatalzeytin'e Bağlanması.*

G E R E K Ç E

Sinop İli Türkeli İlcesi Merkez Bucağına bağlı Kızılca-
kaya Köyünün Kastamonu İli Çatalzeytin İlcesinin Merkez bu-
cağına bağlanması hususundaki işlemi İl İdaresi Kanununun 2
nci maddesi gereğince geliştirilmiştir.

Sinop İli İdare Kurulu 1/8/1963 tarih ve 252 sayılı ka-
rarında Türkeli İlcesine bağlı Kızılca-kaya köyü halkının ikti-
saden Kastamonu İline bağlı Çatalzeytin kasabasına bağlı bulun-
duğu ve yalnız idarî işler için Türkeli İlcesine gitmek mecbu-
riyetinde kalan Kızılca-kaya köyü halkının menfaati da nazara
alınmak suretiyle Türkeli İlcesinden ayrılarak iktisaden bağlı
bulduğu Kastamonu İli Çatalzeytin İlcesine idarî bakımından da
bağlanmasının uygun olacağı mütalâa olunmuştur.

Kastamonu İli İdare Kurulu 18/8/1967 gün ve 723 sayılı ka-
rarında; Kızılca-kaya köyünün civarında bulunan ve Çatalzeytin İl-
cesine bağlı olan Karacakaya, Sarıkonak ve Yunuslar köyleriyle
müşterek mer'aları olup ve aralarında sınır ihtilâfının bulun-
madığı ve yapılan plebisitte 156 seçmenden oylamaya iştirak eden
130 kişiden 127 seçmenin köylerinin Çatalzeytin İlcesine bağlan-
mayı arzu ettiklerinden dolayı istek ve hile Kızılca-kaya köyünün
idarî bağlılığının değiştirilmesi uygun mütalâa edilmiştir.

K A R A R

6680

1- Sinop İli Türkeli İlcesi Merkez Bucağına bağlı Kızılca-
kaya köyü Kastamonu İli Çatalzeytin İlcesinin Merkez Bucağına
bağlanmıştır.

2- Bu Kararı İçişleri Bakanı yürütür.

11 Ocak 1969

Cevdet Sunay
Cumhurbaşkanı

Süleyman Demirel
Başbakan

S. Demirel

Dr. Faruk Sükan
İçişleri Bakanı

Ek 6: (Araştırma Sahası ile İlgili Olarak Mevcut En Eski Tarihli) Fotolar

Foto 2-3: 1960'larda (?) Türkeli. Üstte Balaycık Tepesinden Yerleşmenin Genel Görünümü (Kuzeybatıya Bakış). Altta Yerleşmenin Türkeli Çayı Kıyısında Uzanışı (Batıya Bakış).

Foto 4: 1960'lı Yıllarda Helâldı Köyünün Yalı Mahallesi (Keşköy Tarafından Kuzeye Bakış).

Foto 5: 1970'li Yılların Başında Helâldi Köyü; Merkez ve Yalı Mahalleleri.